BOK

Tsolin Nalbantian

Armenians Beyond Diaspora

Edinburgh University Press, 2020

ANMELDT AV Svante Lundgren

Den armeniska folkgruppen i Libanon har en alldeles särskild ställning i den världsvida armeniska diasporan. Den kallas ibland den armeniska diasporans huvudstad och inte utan orsak. När man i armeniska skolor i USA under de senaste decennierna satsat på undervisning i armeniska har ofta såväl läroböcker som lärare importerats från cederns land.

Även om det funnits armenier i Libanon redan tidigare var det folkmordet som gav upphov till en större armenisk närvaro. Många av de osmanska armenier som överlevde massakrerna befann sig efter första världskriget i Syrien och Libanon. De försökte återvända till sina hem i Turkiet, men drevs bort av kemalistiska styrkor i början av 1920-talet. Så uppstod en betydande armenisk bosättning i Libanon, först i flyktingläger, och så småningom inte minst i stadsdelen Bourj Hammoud i Beirut.

Nalbantians bok är till skillnad från andra inte en heltäckande beskrivning av Libanons armenier. Istället fokuserar hon på det första decenniet efter landets självständighet i mitten av 1940-talet. I fyra kapitel analyserar hon fyra händelser av betydelse för den armeniska självförståelsen och positioneringen i det libanesiska samhället.

Först handlar det om den hållning till viktiga nationella ödesfrågor som två armeniska dagstidningar, Ararad och Aztag, gav uttryck för i samband med självständigheten. Trots sina ideologiska olikheter argumenterade bägge tidningarna för självständighet för Libanon och för att landets armenier skulle ta en självklar plats

«Lyfter fram intressanta händelser.»

som en del av det libanesiska samhället.

Nästa kapitel handlar om den sovjetiska kampanjen 1946–1949 för repatriering av armenier och vilken betydelse den fick för armenierna i Libanon. I december 1945 lanserade Sovjetunionen en kampanj för att få armenier från olika länder att flytta till Sovjet-Arménien. Under de följande åren gjorde 100 000 armenier det; en tredjedel av dessa reste med båt från Beirut. Den sovjetiska propagandan försökte övertyga armenierna att deras hemland numera fanns inom Sovjetunionen och att det nu gällde att samla nationen. Repatrieringen kom att bland Libanons armenier leda till en omfattande intern debatt mellan partier och tidningar som stödde projektet och inte minst Dashnak-partiet som var starkt anti-sovjetiskt.

I det följande kapitlet analyseras valet 1956 av

ny *katholikos*, överhuvud för den armenisk-apostoliska kyrkan i Mellanöstern. Det är av intresse eftersom det skedde i skuggan av det kalla kriget. Den armenisk-apostoliska kyrkans överhuvud finns i staden Etjmiadzin i vad som då var Sovjet-Armenien, men av historiska skäl finns också en andra *katholikos* som residerar i Antelias i Libanon. Under det kalla krigets tid ansåg många att *katholikos* i Etjmiadzin var under sovjetregimens kontroll. Vid valet av ny *katholikos* i Antelias ville många därför ha en motpol, det vill säga en prelat som var tydligt västinriktad och kritisk mot Sovjetunionen. *Katholikos* i Etjmiadzin kom på besök till Libanon för att förhindra detta, men i valet av ny kyrkoledare segrade de sovjetkritiska. Detta ledde till så omfattande oroligheter i de armeniska bosättningsområdena att Libanons president var tvungen att postera ut soldater för att upprätthålla ordningen.

Den här episoden är intressant för den visar hur valet av en kyrkoledare i Libanon kunde påverkas av det kalla kriget. Libanons regering, grannländerna Jordanien och Syrien samt flera västmakter godkände och hyllade valet, medan öststaterna och Egypten stödde *katholikos* i Etjmiadzin som menade att valet var olagligt.

Det sista kapitlet handlar om det kortvariga inbördeskriget 1958 då också landets armenier splittrades i två rivaliserande läger. I själva verket pågick de interna armeniska striderna längre än inbördeskriget generellt och de upphörde först efter militärt ingripande från staten. Nalbantian ser detta som ett uttryck för att armenierna hade lämnat perioden som flyktingar bakom sig och nu helt och fullt var en del av det libanesiska politiska spelet.

De här fyra händelserna ligger till grund för några principiella överväganden som författaren framför i inlednings- och avslutningskapitlen. Nalbantian är kritisk mot tendensen inom

armenisk historiografi att se allt utgående från 1915, det vill säga folkmordet. På så sätt förstärks offerrollen och armeniernas historia blir en berättelse om lidande. Armeniernas historia i Libanon visar dock att de inte var offer, utan medborgare med inflytande och egen agens.

Nalbantian vänder sig också mot en annan tendens inom forskningen om armenier: att se folkgruppen som bestående av två grupper, hemlandet och diasporan. Libanons armenier har, enligt författarinnan, inte en sådan hemlandsorientering som konstituerar en klassisk diaspora. Istället är de helt hemma i Libanon. Detta är något som också ledande politiker i Libanon gett uttryck för då de talat om Libanon som «ett andra Armenien» (Camille Chamoun) och om att armenierna utgör en del av «den libanesiska familjen» (Raymond Eddé). Nalbantian är också kritisk mot att armenierna är osynliga i många böcker om Libanons moderna historia. Valet av *katholikos* 1956 och inbördeskriget 1958, då den libanesiska staten spelade en aktiv roll i interna armeniska konflikter, visar enligt henne minoritetens ofta förbisedda betydelse för landet.

Boken är välskriven och lyfter fram intressanta händelser och deras betydelse för den armeniska självförståelsen i Libanon. Jag är dock kritisk mot hur Nalbantian etiketterar de armeniska partierna. Det största av dessa, Dashnak, kallar hon genomgående för ett högerparti på den enda grunden att partiet var anti-sovjetiskt. Men det hade grundats av personer som närmast var socialister och att högerstämpla det enbart på grund av dess avsky för Sovjetunionen är för lättvindigt. När det gäller Ramgavar-partiet vet författarinnan inte själv vad hon ska tycka. På ett ställe kallar hon det ett vänsterparti, mest för att det ställde sig positivt till det sovjetiska repatrieringsprojektet, för att senare kalla det ett mittenparti (centrist). Det senare är närmare sanningen.